



's-Hertogenbosch



ACTIEPLAN MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD INKOPEN 2019 - 2020

Inhoud

1. Samenvatting	3
2. Inleiding.....	4
3. Aanleiding en achtergrond	6
4. Duurzaamheidsambities van onze organisatie en relatie met ander beleid	7
5. Speerpunten van het Actieplan MVI.....	9
5.1 Organisatiedraagvlak, leren en communicatie.....	9
5.2 Circulair Inkopen.....	11
5.3 Klimaatbewust inkopen.....	15
5.4 Innovatiegericht inkopen.....	20
5.5 Social Return en Internationale Sociale Voorwaarden (People).....	22
6. Monitoring en verslaglegging	25

1. Samenvatting

Op 4 december 2017 heeft de gemeente 's-Hertogenbosch het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) ondertekend. Dit manifest geeft in hoofdlijnen aan wat de gedeelde ambities van Nederlandse overheden zijn met betrekking tot MVI. Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) betekent dat er bij de inkoop van diensten en goederen (inclusief werken) in alle fasen van het inkoopproces rekening wordt gehouden met de sociale, ecologische en economische dimensies van duurzaamheid.

Gemeente 's-Hertogenbosch is al jarenlang bezig met beleidsvorming en uitvoering op het gebied van MVI. We zien MVI thema's terug in ons inkoopbeleid, in de nota Duurzaamheid en recent in het bestuursakkoord gemeente 's-Hertogenbosch 2018-2022. Met het ondertekenen van het Manifest hebben we ons ook gecommitteerd om een actieplan MVI op te stellen. Dit actieplan geldt voor de jaren 2019 en 2020. We hebben onze MVI ambities naar concrete acties vertaald en weergegeven via een vijftal pijlers:

- Organisatiedraagvlak, leren en communicatie
- Circulair Inkopen
- Klimaatbewust inkopen
- Innovatiegericht inkopen
- Social Return en Internationale Sociale Voorwaarden (People)

Dit actieplan MVI is tot stand gekomen met de medewerking van heel veel collega's die zich enthousiast willen inzetten op het gebied van duurzaamheid en er ook al actief mee bezig zijn. Verschillende collega's organisatiebreed zijn benaderd om mee te denken, we hebben een inventarisatie uitgevoerd naar al lopende mvi actiepunten, we hebben een ynnovate-sessie uitgevoerd om nieuwe actiepunten te formuleren en tenslotte hebben we ook lering getrokken uit de goede voorbeelden van al gepubliceerde actieplannen mvi van andere gemeenten en andere overheidsinstellingen. Onvermijdelijk hebben we daarbij niet alle enthousiaste collega's kunnen bereiken om aan dit actieplan mee te werken. Dit actieplan is echter ook niet bedoeld als een éénmalig opgesteld en statisch document. Het is een 'levend' plan; bij de uitvoering komen er nieuwe inzichten die weer leiden tot nieuwe (vervolg)acties. Het gaat vooral om het doen!

Het is overigens opvallend hoeveel MVI acties de afgelopen jaren al uitgevoerd zijn of voor de komende jaren bedacht zijn zonder dat dit specifiek voor het actieplan MVI zijn uitgevraagd. Ook zonder dit actieplan MVI zijn we dus al erg bewust bezig met MVI thema's. Alleen al deze constatering geeft extra motivatie om nog een extra stapje te doen. Wat we vooral nog missen binnen de organisatie is een centrale registratie en communicatie van alle MVI acties. Elkaar enthousiast maken van MVI successen en van elkaar leren wat wel en wat niet werkt. We willen dit actieplan dan ook vooral inzetten als communicatiemiddel om onze medewerkers op de diverse afdelingen actief te betrekken en betrokken te houden.

2. Inleiding



Gemeente 's-Hertogenbosch is al jarenlang bezig met de toepassing van duurzaam inkoopbeleid op diverse thema's. We zien dit bijvoorbeeld terug in ons inkoopbeleid waarin de volgende beleidskeuzes zijn opgenomen:

- Innovatie stimuleren

Gemeente 's-Hertogenbosch vindt het belangrijk om gebruik te maken van de innovatieve kracht van ondernemers. Ze wil ondernemers zich laten onderscheiden op grond van hun specialisme, hun kennis van de markt en de innovatieve oplossingen die zij kunnen bieden.

- Inzet mensen met afstand tot arbeidsmarkt stimuleren (Social Return)

Social Return richt zich op de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij opdrachten van de gemeente aan ondernemingen. Het gaat hier om mensen met een uitkering, een handicap, schoolverlaters of anderszins mensen zonder betaald werk of dienstverband die wel deel zouden kunnen nemen aan het arbeidsproces.

Sinds 2008 heeft gemeente 's-Hertogenbosch verplichte uitvoeringsregels rondom Social Return, een vorm van sociale duurzaamheid, vastgesteld.

- Toepassing duurzaamheidseisen bij inkoopprocedures

Het Rijk heeft voor gemeenten met betrekking tot duurzaam inkopen bepaald dat alle overheidsopdrachten die door de gemeente middels een aanbesteding zijn geplaatst, tot stand zijn gekomen met inachtneming van een aantal duurzaamheidseisen (minimumeisen) voor zover deze niet disproportioneel of discriminerend zijn. Deze duurzaamheidscriteria zijn terug te vinden op de website van Pianoo.

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft aanvullend hierop vastgesteld dat

- voor alle opdrachten groter dan € 150.000 duurzaamheidseisen zoals geformuleerd door het Rijk moeten zijn worden meegenomen;
- opdrachten waar energie een component van de levering, dienst of het werk betreft moeten de uitgangspunten van klimaatneutraal handelen als wens worden meegenomen.

Het actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) is geschreven vanuit het perspectief van de gemeente 's-Hertogenbosch organisatiebreed. Met "we" bedoelen we dan ook iedereen binnen de gemeentelijke organisatie. Als er een actieplan gekoppeld is aan een specifieke afdeling of team, dan staat dit nadrukkelijk zo opgenomen.

Het actieplan gaat opeenvolgend in op de aanleiding en achtergrond van het Manifest en Actieplan MVI, onze huidige ambities op het gebied van MVI en de daadwerkelijke actiepunten, verdeeld in vijf thema's. Per thema geven we aan wat we al bereikt hebben, wat we blijven doen en wat we gaan oppakken.

3. Aanleiding en achtergrond

Op 4 december 2017 heeft de gemeente 's-Hertogenbosch het Manifest MVI ondertekend. Het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2016-2020 geeft in hoofdlijnen aan wat de gedeelde ambities van Nederlandse overheden zijn met betrekking tot MVI.

Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) betekent dat er bij de inkoop van diensten en goederen (inclusief werken) in alle fasen van het inkoopproces rekening wordt gehouden met de sociale, ecologische en economische dimensies van duurzaamheid.

Deze ambities hebben we in een vijftal pijlers weergegeven:

- Organisatiedraagvlak, leren en communicatie
- Circulair Inkopen
- Klimaatbewust inkopen
- Innovatiegericht inkopen
- Social Return en Internationale Sociale Voorwaarden (People)

In het actieplan MVI worden de concrete doelstellingen van de eigen organisatie opgenomen.

4. Duurzaamheidsambities van onze organisatie en relatie met ander beleid

We hebben duurzaamheid hoog in het vaandel staan. In veel beleidsdocumenten van verschillende beleidsvelden speelt duurzaamheid, in welke vorm dan ook, een aanzienlijke rol. De duurzame ambities van de gemeente 's-Hertogenbosch zijn vastgesteld in de Nota Duurzaam 's-Hertogenbosch (d.d. 06-04-2016, reg.nr.: 5714511). Deze wordt momenteel geactualiseerd.

Samengevat zijn de belangrijkste duurzaamheidsambities:

- een duurzame, compacte stad met een robuust groen raamwerk;
- een klimaatneutrale stad in 2050;
- het realiseren van een robuust, hoogwaardig en samenhangend netwerk van groengebieden;
- een klimaatbestendig, robuust en mooi watersysteem;
- een robuust, duurzaam en klimaatbestendig (afval)watersysteem;
- van afval naar grondstof (gemeente 's-Hertogenbosch investeert flink in een efficiënt, duurzaam en klimaatneutraal afvalbeheersysteem);
- groei gericht op investeringen en groene banen in de hoofdsectoren zakelijke dienstverlening, bouw, AgriFood en ICT;
- een bereikbare stad voor alle vervoersmodaliteiten;
- een gezonde omgevingslucht voor iedereen, met extra zorg voor kwetsbare groepen;
- het beheersen en daar waar mogelijk terugdringen van het geluidsniveau van weg- en railverkeer, bedrijvigheid, horeca en evenementen in de stad.

In het Bestuursakkoord 2018 – 2022 van gemeente 's-Hertogenbosch is duurzaamheid één van de drie kernthema's. Belangrijke speerpunten die hierin staan geformuleerd en relevant zijn op MVI gebied zijn o.a.:

- forse verduurzaming van bestaande en nieuwe woningen;
- een innovatieve openbare ruimte met onder meer energie opwekkende of besparende maatregelen;
- het versterken van de natuur binnen de bebouwde kom door steen plaats te laten maken voor groen;
- een verdubbeling van het aantal aangeplante bomen per jaar;
- het zoveel mogelijk voorkomen van afvalproductie. Afval zien we primair als grondstof. En zetten daarmee stappen op het gebied van de circulaire economie;
- bij de inrichting van de openbare ruimte houden we rekening met klimaatverandering en ecologisch beheer;
- minimaal een verdubbeling van het aantal oplaadpunten in onze gemeente;
- het waar mogelijk aanleggen van nieuwe fietssnelwegen.

Met MVI dragen we bij aan de duurzaamheidsdoelen van gemeente 's-Hertogenbosch. MVI betekent dat we bij de inkoop van producten, diensten en werken de effecten op people (mens), planet (planeet/ milieu) en profit/prosperity (winst/welvaart) meenemen. Hierbij is de ambitie om te werken volgens de principes van The Natural Step.



Niet meer en niet sneller stoffen uit de aardkorst in het milieu brengen dan de natuur kan verwerken.



Niet meer en sneller natuurvreemde stoffen in het milieu brengen dan de natuur kan verwerken.



De natuur niet sneller afbreken dan de tijd die nodig is om te herstellen.



Geen dingen doen waardoor we mensen beperken in het vervullen van hun fundamentele behoeften

Figuur: The Natural Step

Daarnaast willen we bij de inkoopvraag stilstaan in hoeverre de invulling bijdraagt aan de Sustainable Development Goals.



Figuur: Sustainable Development Goals

5. Speerpunten van het Actieplan MVI

5.1 Organisatiedraagvlak, leren en communicatie



Wij streven naar het volledig inbedden van MVI in onze organisatie. Waar tot op heden veelal op incidentele basis duurzaamheidscriteria bij inkooptrajecten worden toegepast, wensen we dit op structurele basis toe te passen. Hierbij is iedere schakel belangrijk. Het is geen 'feestje' van team Inkoop of afdeling Economie en Energie maar ook de budgethouders, leidinggevend en bestuurders zelf zijn aan zet. We moeten daarom investeren in het creëren van draagvlak, het ontwikkelen van onze kennis en vaardigheden op het gebied van MVI en het duidelijk communiceren over deze zaken, zowel intern als extern.

WAT HEBBEN WE AL GOED GEDAAN

- ✓ We hebben MVI doelstellingen in ons Inkoopbeleid (2014) verankerd.
- ✓ We hebben het Manifest MVI ondertekend.
- ✓ We hebben een aantal MVI acties in dit actieplan opgenomen die middels een Ynnovate sessie met collega's breed uit de organisatie tot stand zijn gekomen.
- ✓ Het MVI bewustzijn bij budgethouders in de lijn is goed. Er zijn veel MVI acties al lopende of gepland.
- ✓ We hebben in 2018 een duurzaamheidsakkoord 'Duurzaam wonen, 's-Hertogenbosch 2018-2025' ondertekend samen met vier

woningbouwcorporaties met als hoofdambitie dat in 2050 de woonwijken (woningen én woonomgeving) van 's-Hertogenbosch volledig duurzaam (CO₂- en energieneutraal, circulair en klimaatbesteding) zijn. Op het gebied van MVI betekent dit o.a. het klimaatadaptief (her)inrichten van de openbare ruimte en het verstevigen van groenstructuren en biodiversiteit.

WAT WE BLIJVEN DOEN

-  We hebben een verplicht 'Aanbestedingsvoorstel' waarin we aandacht vragen voor duurzaamheid in het algemeen en Social Return specifiek.
-  We investeren in kennis over MVI door deel te nemen aan workshops, congressen en bijeenkomsten aangaande MVI om op de hoogte te blijven van de nieuwste ontwikkelingen op dit vlak, te leren van andere organisaties en onze eigen ervaringen te delen.

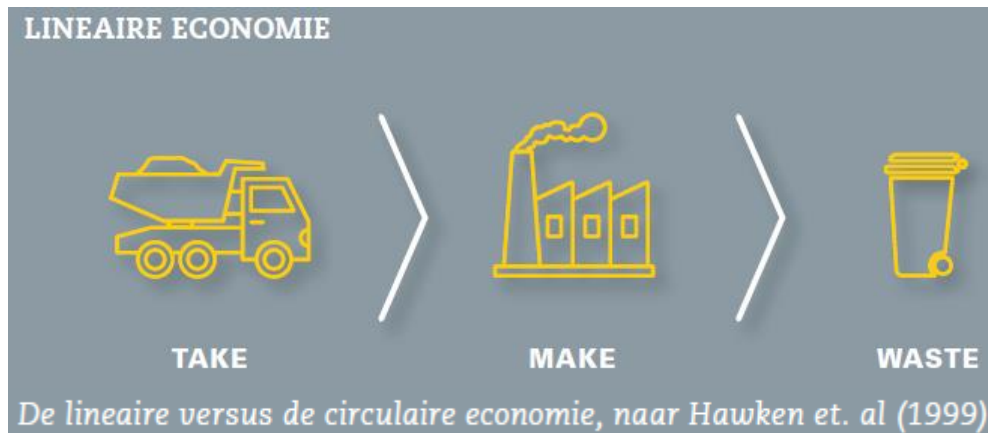
WAT WE GAAN OPPAKKEN

-  We willen het 'Aanbestedingsvoorstel' verbeteren door naast Social Return ook de overige MVI thema's als verplicht onderdeel op te nemen.
-  We willen de minimale en landelijke duurzaamheidscriteria van Pianoo nadrukkelijker in de organisatie onder de aandacht brengen.
-  We onderzoeken welke komende aanbestedingen op de inkoopkalender op het gebied van MVI het meest kansrijk zijn en richten ons primair op deze aanbestedingen.
-  We helpen opdrachtgevers en projectleiders om maatschappelijk verantwoord te kunnen inkopen binnen projecten, bijvoorbeeld met kennis en expertise (MVI buddy), tools voor de aanbesteding (duurzaamheidsladder) en tools voor monitoring (contract/realisatie) en maken ze bewust van het belang van hun rol in relatie tot MVI.
-  We willen de MVI-zelfevaluatietool (MVI ZET), ontwikkeld door de ministeries van I&W en EZK, in 2019 gaan gebruiken als monitoringtool.
-  We willen eind 2019 door middel van een nieuwe Ynnovate sessie met collega's breed uit de organisatie opnieuw bekijken of er nieuwe acties op het gebied van MVI mogelijk zijn.
-  We willen met goede voorbeelden van MVI binnen de organisatie meer de interne publiciteit opzoeken om zo de MVI mindset verder aan te jagen.
-  We gaan in 2019 ca. 16 procesbegeleiders (incl. 1 inkoopadviseur) Duurzaamheid opleiden.
-  Jaarlijks rapporteren op doelstellingen/ambities zoals opgenomen in het actieplan MVI in het jaarverslag van de gemeente 's-Hertogenbosch.

5.2 Circulair Inkopen

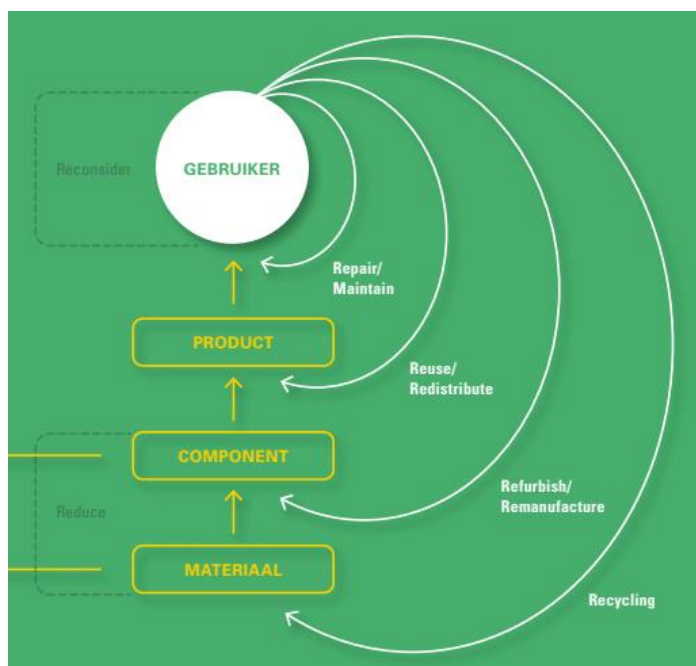
Take-make-waste economie

De huidige economie is nog vooral gericht op het produceren van hoge volumes producten tegen de laagst mogelijke kostprijs. Veel producten worden na gebruik door de consument weggegooid in plaats van dat deze producten en gebruikte materialen worden hergebruikt. Dit wordt ook wel de Take-make-waste economie of lineaire economie genoemd. Primaire grondstoffen worden verbruikt en er blijft afval over.



Circulaire economie

Circulariteit staat voor het minimaliseren van verspilling van grondstoffen en het maximaliseren van waardebehoud van grondstoffen en materialen. Voor circulariteit is het daarom van belang dat zowel het materiaalgebruik, het ontwerp, de productie en de assemblage maximaal gericht zijn om toekomstig hergebruik te faciliteren. Dit betekent dus dat componenten van een product demontabel moeten zijn waardoor de gebruikte materialen hoogwaardig hergebruikt kunnen worden.



Bron: Circulair inkopen in 8 stappen van Oppen, Croon en de Vroe

Circulair inkopen

Circulair inkopen is het proces waarbij een levering, een dienst of een werk wordt ingekocht, waarbij wordt gestuurd op circulaire aspecten.

Ingekochte producten en diensten dienen zo ontworpen te zijn dat er zo veel mogelijk hernieuwbare en duurzaam geproduceerde grondstoffen zijn gebruikt, die duurzaam gebruikt gaan worden en die vervolgens herbruikbaar zijn of te recyclen zijn tot nieuwe grondstoffen. Daarnaast kan er gedacht worden aan maatregelen om de levensduur van producten te verlengen (bijvoorbeeld door deze repareerbaar en renoveerbaar te maken) en het tegen gaan van verspilling.

Vertaald naar het inkoopproces gaat het dan om het stellen van de volgende vragen:

1. Of je inkoopt.

Het meest circulair is als je niets inkoopt. Het terugdringen van vraag, verbruik en daarmee productievolume is essentieel voor het creëren van een houdbare maatschappij.

2. Wat je inkoopt.

Bij de inkoopbeslissing zet je niet per definitie in op de aanschaf van nieuwe producten maar wellicht zijn hergebruikte producten ook mogelijk.

3. Bij wie je inkoopt.

Hoe heeft de leverancier de circulariteit ingericht in zijn proces? Worden de producten na levensduur weer opgehaald waarna de gebruikte materialen een tweede leven krijgen of gerecycled worden tot nieuwe grondstoffen?

4. Hoe je inkoopt.

Het gaat bij circulariteit om een gedeelde verantwoordelijkheid tussen opdrachtgever en leverancier. Een gedeelde verantwoordelijkheid vraagt om een gezamenlijke inspanning om te komen tot circulaire oplossingen.

Biobased inkopen

Biobased inkopen betreft het inkopen van producten die gebaseerd zijn op hernieuwbare grondstoffen en het gebruik van fossiele grondstoffen wordt teruggedrongen. Biobased inkopen leidt niet in alle gevallen tot circulair gebruik omdat het niets zegt over de herbruikbaarheid. Wel is biobased inkopen te combineren met circulair inkopen en draagt het bij aan duurzaam inkopen.

WAT HEBBEN WE AL GOED GEDAAN

- ✓ De voertuigen van de afvalstoffendienst rijden op biogas (geproduceerd uit lokaal GFT-afval).
- ✓ We scheiden onze afvalstromen in de gemeentelijke gebouwen.
- ✓ We hebben het groenste transferium (gebiedslabel A van NL Greenlabel) van Nederland gebouwd (transferium Deutersestraat) waarbij het gebouw energieneutraal is, energie levert en waarbij groen in de omgeving is ingepast.

WAT WE BLIJVEN DOEN

- ☞ De duurzaamheidseisen van het Agentschap NL zijn standaard verwerkt in het Programma van Eisen bij kunstwerken.
- ☞ In de GWW-sector laten we materialen (bijvoorbeeld oude straatstenen) waar mogelijk hergebruiken.
- ☞ Groen restafval wordt verwerkt tot compost en snoeihout wordt versnipperd en als biobrandstof gebruikt bij de afvalstoffendienst.
- ☞ In het inkoopplan plantmateriaal is opgenomen dat aangeleverd dient te worden in een biopot of een plasticpot met terugnameverplichting (hergebruik).
- ☞ In het kader van cradle tot cradle worden nieuwe verkeersbordpalen en VRI-masten van (gerecycled) aluminium ingekocht.
- ☞ Oude masten, borden en beugels worden op de werf gerecycled.
- ☞ Bij de reiniging in de openbare ruimte gebruiken we zoveel mogelijk biologisch afbreekbare middelen en beperken we het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.
- ☞ Bij vervanging/ herstel kunstwerken wordt bekeken welke onderdelen gehandhaafd kunnen blijven of (elders) hergebruikt kunnen worden.
- ☞ We zijn deelnemer aan een project van SPARK waarbij een brug is ontworpen van Biobased composiet (samenstelsel van vlas-hennep en natuurlijke harsen). De brug is gebouwd in 's-Hertogenbosch door studenten van o.a. Avans Hogeschool en geplaatst op het terrein van de TU Eindhoven waar hij wordt gemonitord.
- ☞ We passen bij de inkoop van speeltoestellen de volgende eisen toe: 'Dutch Procurement for Timber' en kunststof moet gerecycled zijn en in het programma van wensen: ISO 14001 Milieu (20%), Eisen aan materiaal en kringloop (40%) en MVO prestatieladder (40%).
- ☞ Grond wat wordt aangeboden op de werven wordt voor 95%-98% hergebruikt.

WAT WE GAAN OPPAKKEN

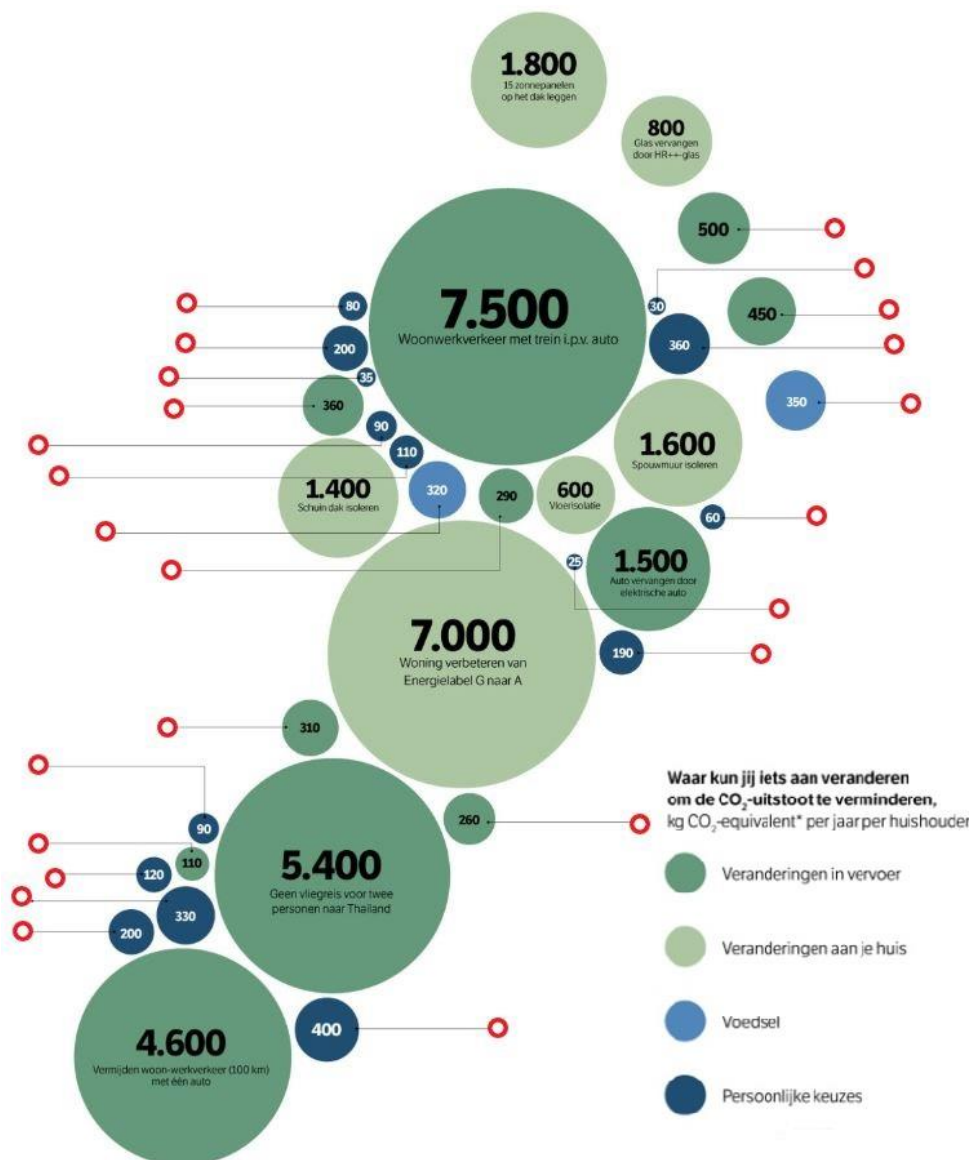
-  We hebben een expert op het gebied van circulair bouwen via RVO aangetrokken voor de nieuwbouw Weener XL en de toe te passen MVI criteria. Deze expertise wordt ingezet in het ontwerp, uitvoering en de exploitatie van de nieuwbouw Weener XL.
-  In 2019 bereiden we de aanbesteding Bedrijfskleding voor de afvalstoffendienst voor en nemen hier duurzaamheidseisen in mee op het gebied van circulariteit, eerlijke handel en goede arbeidsomstandigheden.
-  We gaan bekijken of we circulair asfalt/beton structureel als duurzaamheidseis kunnen hanteren in werken in de openbare ruimte.
-  We verkennen de verdere mogelijkheden van biobased toepassingen in de openbare ruimte (bv. meubilair, etc.).
-  We gaan bekijken of we een gesloten grondbalans in onze projecten kunnen hanteren: grond die bij een bepaald project vrijkomt, moet in het projectgebied zelf worden hergebruikt om zo vervoersbewegingen en CO₂-uitstoot te reduceren.
-  Proef om VRI masten te bestickeren ipv te verven ten behoeve van mogelijkheid recycling.



5.3 Klimaatbewust inkopen

Door klimaatbewust in te kopen kan een aanzienlijke vermindering van de uitstoot van broeikasgassen worden bereikt in de eigen organisatie en bij anderen. Het gaat om het nadrukkelijk meenemen van doelstellingen in de aanbesteding op het gebied van CO₂-reductie.

Klimaatbewust inkopen kan op verschillende manieren. In de eerste plaats door leveranciers uit te dagen tot een professionele sturing op CO₂-reductie in het eigen bedrijf. Dit kan bijvoorbeeld door de CO₂-prestatieladder te gebruiken in aanbestedingen. Een andere manier is producten en diensten uit te vragen met een lagere belasting van het klimaat dankzij bijvoorbeeld energiezuinigheid, slimmere logistiek, minder reizen of slimmer materiaalgebruik, en te verbinden met het beleid van de eigen organisatie ten aanzien van verduurzaming van de eigen bedrijfsvoering, CO₂-reductie energievoorziening en vervoersbeleid.



Bron: NRC (2016)

WAT HEBBEN WE AL GOED GEDAAN

- ✓ Onze Raad, College en Management vergadert papierloos dankzij digitalisering van het bestuurlijke besluitvormingsproces.
- ✓ We bieden onze medewerkers (elektrische) fietsen en elektrische scooters voor onze dienstreizen aan.
- ✓ We zijn gestart met een proef met verkeersborden van bamboe (bio-based).
- ✓ We hebben de workshop 'De meest duurzame woonstraat' georganiseerd.
- ✓ Bij het project Rioolgemaal Oude Engelseweg is een zo energiezuinig mogelijk ontwerp geschreven en TCO toegepast. Bij de renovatie zijn zonnecollectoren aangebracht.
- ✓ Riothermie is toegepast bij Combibad Kwekelstein.
- ✓ Brugdek Paleisbrug wordt verwarmd middels warmte-koude opslag.
- ✓ Als gevolg van het vervangen van armaturen door armaturen met ledverlichting hebben we een besparing van 50% aan energieverbruik gerealiseerd t.o.v. de oorspronkelijke verlichting.(c.a. 6000 lichtpunten)
- ✓ De wegen Treurenburg en Hambakenweg zijn als pilot voorzien van Dynamische verlichting. Dit houdt in dat de sterkte van de verlichting middels sensoren gestuurd wordt afhankelijk van verkeersintensiteit en weersgesteldheid.
- ✓ We hebben bij afdeling Beheer & Programmering twee elektrische voertuigen aangeschaft (kleppenwagen en pick-up truck) voor gebruik in de binnenstad.
- ✓ We hanteren het uitgangspunt van energieneutraal bij de nieuwbouw Weener XL.
- ✓ We hebben bij WeenerXL afdeling Groen en Parkeerbeheer 6 elektrische voertuigen aangeschaft t.b.v. onderhoud groenvoorziening
- ✓ WeenerXL heeft binnen de Unit Groen en de afdeling Bedrijven Instellingen en Particulieren de ploegen volledig uitgerust met elektrisch handgereedschap ter vervanging van het twee-takt motorisch handgereedschap.
- ✓ WeenerXL koopt alleen nog maar volledig circulaire werkschoenen, veiligheidshelmen en veiligheidsbrillen in
- ✓ Op de werven zijn sensoren geïnstalleerd en is waar mogelijk de verlichting vervangen met LED verlichting.
- ✓ We hebben de afgelopen jaren op 28 gemeentelijke gebouwen (scholen, sporthallen, wijkgebouwen, e.d.) in totaal 12.000 zonnepanelen gelegd.
- ✓ We hebben in 2017 voor onze gemeentelijke gebouwen een Energie Prestatie Advies (EPA) rapport op laten stellen. Een EPA-rapport geeft een indicatie welke duurzaamheidsmaatregelen per gebouw genomen kunnen worden om te komen tot minimaal 'label B' en 'zo veel als mogelijk BENG (Bijna EnergieNeutraal Gebouw).



WAT WE BLIJVEN DOEN

- ☞ We willen in 2020 een klimaatneutrale gemeentelijke organisatie zijn en zijn bezig met energie-investeringen in bestaande gemeentelijke gebouwen.
- ☞ We gebruiken de CO₂-Prestatieladder bij GWW inkooptrajecten
- ☞ We hanteren de norm 50% biologisch bij de inkopen van vlees, kaas en zuivel in de catering.
- ☞ We zijn bezig met het vervangen van de openbare verlichting naar LED verlichting waarbij we prioriteit geven aan de vervanging van hoog vermogenslampen (100 t/m 400 Watt worden vervangen door 28-60 Watt LED). Bij het plaatsen van nieuwe openbare verlichting of vervanging wordt altijd LED toegepast.
- ☞ In nieuwbouwwijken en bij vervanging in bestaande wijken zijn we kritisch op verharding in relatie tot klimaatadaptatie.
- ☞ Daar waar mogelijk en gepast passen we ecologisch maaibeheer toe.
- ☞ Energiebesparing bij gemalen is een speerpunt.
- ☞ Bij riolering bekijken we of door bv. relinen we de levensduur kunnen verlengen in plaats van integrale vervanging.
- ☞ Het gebruik van kunstmest wordt tot een minimum beperkt.
- ☞ Bij onkruidbestrijding wordt geen gif gebruikt.
- ☞ We passen steeds meer natuurlijke oevers toe waardoor er minder groenbeheer nodig is.
- ☞ We kopen verlichtingsmasten in die koud gewalst zijn (geen hitte nodig in productieproces).
- ☞ Er wordt gebruik gemaakt van dimbare openbare verlichting met 2 protocollen t.b.v. verlichtingssterkte t.o.v. tijdstip dag om onnodig energieverbruik te voorkomen.
- ☞ Momenteel wordt er geëxperimenteerd met het innovatieve "Bike Radar systeem" t.p.v. de Achtersteweg (Vinkel) en een deel van de Vlijmenseweg. Bij dit systeem brandt de openbare verlichting standaard op 30% (oriëntatieverlichting) en op het moment dat er een fietser het betreffende traject gebruikt gaan er 5 lichtpunten naar het vereiste verlichtingsniveau voor fietspaden. Het aantal van 5 lichtpunten volgt de plaats van de fietser.
- ☞ Voor het reinigen van voertuigen wordt regenwater opgevangen

WAT WE GAAN OPPAKKEN

-  We gaan bekijken of we de organisatie verder kunnen verbeteren op het vlak van papierloos werken door middel van digitalisering van diverse werkprocessen.
-  We gaan onderzoeken of in het aanbestedingstraject catering er mogelijkheden zijn tot duurzaam inkopen (inclusief waste en transport) en hoe deze zo optimaal mogelijk toe te passen.
-  Bij afdeling Maatschappelijk Vastgoed willen we onderzoeken of we meer natuurinclusief kunnen bouwen en verbouwen.
-  Bij aanbesteding van het bomenbestek zetten we, omwille van het terugdringen van CO₂-uitstoot en geluidsoverlast, gericht in op gebruik van elektrische apparaten en gereedschap.
-  We gaan onze elektriciteit betrekken uit hernieuwbare bronnen die zoveel mogelijk lokaal, dan wel regionaal worden gerealiseerd.
-  We gaan het aardgasverbruik terugdringen en/of omzetten naar duurzame elektriciteit.
-  In de aanbesteding voor dienstreizen zijn alleen elektrische en hybride motorvoertuigen uitgevraagd.
-  Verduurzaming van ons wagenpark door vervanging van op fossiele brandstofaangedreven voertuigen (benzine en diesel) door elektrische voertuigen.
-  Mogelijkheden bekijken van volledige afkoppeling hemelwater in de Hollandse Buurt en Belgische Buurt in West in de komende vitaliseringsopgave.
-  Onderzoeken toepassen riothermie in centrumgebied van De Groote Wielen.
-  We gaan toetsen of kweekgoed plantmateriaal duurzaam gekweekt is.
-  We bekijken of we meer (drie in 2018) vri's kunnen ombouwen naar i-vri's ten behoeve van verkorten wachttijden autoverkeer.
-  We gaan bekijken of we bij infraprojecten laag temperatuur asfalt (120 graden ipv 180 graden) kunnen toepassen.
-  We gaan bekijken of we vaker gebakken klinkers in plaats van betonstraatstenen kunnen gebruiken omdat gebakken klinkers beter herbruikbaar zijn en er bij bestraten minder verlies door optreedt.
-  Beoordelen of we vaker open bestrating in parkeervakken (grasbeton) kunnen toepassen ter verbetering van regenwater infiltratie.

5.4 Innovatiegericht inkopen



De overheid kan de markt stimuleren om met innovatieve en unieke nieuwe oplossingen te komen om haar publieke taken beter te kunnen uitvoeren en oplossingen te bedenken voor maatschappelijke vraagstukken. Beter uitvoeren van een publieke taak kan zijn sneller, goedkoper, lagere TCO, betrouwbaarder, veiliger, duurzamer, etc. Tegelijkertijd kan innovatiegericht inkopen bijdragen aan het

creëren van banen en een impuls geven aan het concurrentievermogen van het bedrijfsleven zoals het MKB, startups en sociaal ondernemers.

Er zijn twee manieren van innovatiegericht inkopen.

- de overheid kan doelgericht het bedrijfsleven uitdagen een innovatieve oplossing te ontwikkelen voor haar probleem;
- de overheid kan ruimte bieden aan marktpartijen om een ontwikkelde innovatieve oplossing aan te bieden.

De essentie van innovatiegericht inkopen is de dialoog met de markt. Deze dialoog start ver voor het aanbestedingstraject. Dit vraagt om vroeg te beginnen met de vraagarticulatie, inzicht verkrijgen in markttuitdagingen en het consulteren van de markt.



WAT HEBBEN WE AL GOED GEDAAN

- ✓ We hebben de Best Value Dialoog toegepast voor TAG sanering eiland Westerpark, Natuurvriendelijke oever Rompertpark, Kwekelstijn overkapping, Overplan Noord en de Togen Binnendieze.
- ✓ Voor de concessie overeenkomst (exploitatie risico ligt bij exploitant) Sportiom en Boschwijzer is de concurrentie gerichte dialoog toegepast.

WAT WE BLIJVEN DOEN

- 📌 Door middel van het veelvuldig toepassen van marktconsultaties blijven we alert op nieuwe ontwikkelingen en stimuleren wij de markt om op onze beleidsdoelstellingen in te spelen.
- 📌 Bij maatschappelijke vraagstukken organiseren wij regelmatig een maatschappelijke challenge om zodoende een beroep te doen op het innovatieve vermogen bij sociale ondernemers.
- 📌 We hebben een proeftuin/field lab ingericht (Slimme Buitenruimte) waarbij we kansen bieden voor technologisch vernieuwende producten of diensten in de openbare ruimte.
- 📌 We maken regelmatig gebruik van marktverkenningen bij aanbestedingen.

WAT WE GAAN OPPAKKEN

- 📌 We willen meer aanbestedingen organiseren op basis van functionele specificaties en daarmee meer ruimte aan de markt bieden voor innovatieve oplossingen.
- 📌 Bij innovatieve oplossingen en/of complexe opdrachten bekijken we of de concurrentiegerichte dialoog toegepast kan worden om op deze wijze in de dialoofase de goede ideeën van ondernemers mee te nemen.
- 📌 We bekijken de mogelijkheden van TCO (Total Cost of Ownership) waarbij LCC (Lifecycle costs) als gunningscriterium wordt toegepast, vooral bij projecten met sterk wisselende kosten gedurende de gehele levenscyclus.
- 📌 We bekijken of we DCM contracten (Design (ontwerp), Construct (uitvoeren) and Maintain (onderhoud)) kunnen toepassen zodat bij het ontwerp nog meer rekening wordt gehouden met lifecycle kosten.
- 📌 We willen éénmaal per jaar de meest innovatieve aanbesteding binnen de organisatie intern in het zonnetje zetten.
- 📌 We gaan elektriciteit aanbesteden op basis van een businesscase. Op die manier kunnen de laatste innovaties op gebied van energieopwekking worden geïntegreerd in de leveringsovereenkomsten. Verder kan het tempo

waarin het elektriciteitsverbruik wordt verduurzaamd en teruggebracht worden geoptimaliseerd.

5.5 Social Return en Internationale Sociale Voorwaarden (People)

Internationale sociale voorwaarden (ISV)

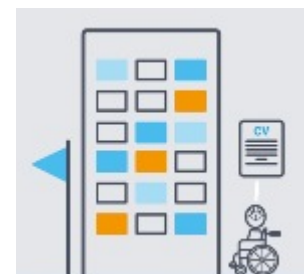


De internationale sociale voorwaarden (ISV) zijn gebaseerd op de fundamentele arbeidsnormen van de International Labour Organisation (ILO) en relevante mensenrechtenverdragen (daaronder valt onder andere vrijheid van vakvereniging en recht op collectief onderhandelen, afschaffing van dwangarbeid en slavernij, effectieve afschaffing van kinderarbeid en vrijwaring van discriminatie op het

werk en in beroep). Het is de bedoeling dat voor producten met een internationale productieketen, inzichtelijk wordt welke risico's op arbeids- en mensenrechtenschendingen er zijn in de keten en dat ingezet wordt op het voorkomen van deze risico's. Het inkoopbeleid van overheden zelf is één van de manieren om bedrijven te stimuleren deze verantwoordelijkheid op te pakken, bijvoorbeeld door te vragen naar hoe de leverancier invulling geeft aan de genoemde richtlijnen en door te vragen naar een 'due diligence' rapport.

Social Return on Investment (SROI)

Social return on Investment gaat over het creëren van extra banen, werkervaringsplekken of stageplekken voor mensen met een afstand tot de markt. Dit kunnen mensen zijn die al voor langere tijd werkloos zijn, mensen die gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn of jonge mensen met een handicap. Het op deze manier beschikbaar stellen van banen zorgt ervoor dat de beoogde doelgroep kan participeren in de arbeidsmarkt naar best vermogen en er gebruik wordt gemaakt van extra productiviteit die anders onaangetast zou blijven.



Het opnemen van social return betekent veelal dat in aanbestedingen een voorwaarde wordt opgenomen dat een bepaald percentage van de opdrachtsom moet worden besteed aan de bovenstaande thema's.

WAT HEBBEN WE AL GOED GEDAAN

- ✓ Voor de gebieden groenvoorziening, zwerfvuil, schoonmaak, graffiti-verwijdering, postbezorging, scannen, recycling, bouw- en parkeerbeheer en toezichthoudende functies is Weener XL aangemerkt als 'preferred-supplier'.
- ✓ Social Return wordt verplicht als eis meegenomen bij alle opdrachten met een waarde groter dan de drempel voor Europees aanbesteden leveringen en diensten. Dit bedrag geldt ook voor Werken.
 - Bij arbeidsintensieve opdrachten (opdrachten met een loonsom van minstens 30% van de totale opdrachtwaarde) minimaal 5% van de opdrachtwaarde excl. btw te besteden aan invulling van de social return verplichting
 - Bij arbeidsextensieve opdrachten 2% van de opdrachtwaarde excl. btw. te besteden aan invulling van de social return verplichting.
- ✓ In 2016 hebben we uniform social returnbeleid en bijbehorende uitvoeringsregels geschreven voor alle 16 gemeenten van de arbeidsmarktregio Noordoost Brabant. In 2018 is er een update gekomen. Deze beleids- en uitvoeringsregels zijn ook overgenomen door de Provincie Noordbrabant, een waterschap en een 5-tal woningbouwcorporaties.
- ✓ De gemeente 's-Hertogenbosch heeft voor de tweede maal het PSO certificaat behaald op de hoogste trede, trede 3. Bovendien heeft de gemeente 's-Hertogenbosch de toevoeging PSO 30+ ontvangen omdat meer dan 30% van de medewerkers mensen zijn met afstand tot de arbeidsmarkt. Hiermee heeft de gemeente 's-Hertogenbosch een koploperspositie ingenomen.

WAT WE BLIJVEN DOEN

- ➡ In het inkoopproces vindt standaard afstemming met adviseurs SROI van de WeenerXL plaats.
- ➡ Het servicebureau Social Return, gepositioneerd in Weener XL, ondersteunt de opdrachtgever bij het vormgeven van een passende opgave van de Social Return verplichting. En toetst ook of aan de verplichting wordt voldaan.
- ➡ Het Servicebureau Social Return geeft uitleg over social return aan de projectleiders/budgethouders van de gemeente om een maximaal aantal opdrachten met social return te realiseren.
- ➡ We werken klantgericht, hebben oog voor de socialreturn prestatie van de opdrachtnemer, focussen op samenwerking, zijn betrouwbaar, werken integraal en met visie en faciliteren het proces.
- ➡ De gemeente 's-Hertogenbosch beperkt zich niet tot het enkel onder de aandacht brengen van sociaal ondernemen, maar zij stimuleert sociaal ondernemen, faciliteert dit en neemt zelf een voorbeeldrol aan als sociaal ondernemer.

- ☞ De gemeente 's-Hertogenbosch stimuleert leveranciers om het PSO certificaat te behalen. PSO staat voor Prestatieladder Socialer Ondernemen en is ontwikkeld door TNO. Hiermee kunnen bedrijven de mate van MVO op de P van People laten zien.
- ☞ Het Servicebureau Social Return is gemachtigd om organisaties (en gemeenten) te adviseren over het behalen van het PSO Certificaat en hen hierbij te ondersteunen. De coördinator social return is PSO-adviseur.
- ☞ Er wordt door opdrachtnemer, opdrachtgever en Servicebureau Social Return gerapporteerd in het monitoringssysteem Wizzr, zodat iedereen de voortgang kan volgen.
- ☞ We blijven inzetten op zoveel als mogelijk duurzame invulling van social return voor de entree van de arbeidsmarkt.
- ☞ We blijven de huidige arbeidsmarkttendensen goed volgen.
- ☞ Samen met opdrachtnemers en onderwijs ontwikkelen we leerlijnen waardoor kwetsbare doelgroepen ontwikkeld en opgeleid kunnen worden bij opdrachtnemers. Dit vergroot de duurzaamheid van de uitplaatsing.

WAT WE GAAN OPPAKKEN

- ☞ We gaan bij drie aanbestedingen (waaronder bedrijfskleding afvalstoffendienst) uitdrukkelijk bekijken of die volgens de Internationale Sociale Voorwaarden aanbesteed kunnen worden.
- ☞ We gaan in 2019 ons inkoopbeleid actualiseren en nemen daarin op dat we deelname van sociaal ondernemers willen stimuleren (cf. Raadsinformatiebrief reg.nr: 7628778).
- ☞ Projectleiders/budgethouders, inkoopadviseurs krijgen hernieuwde uitleg van het Servicebureau Social Return over het vastgestelde uniforme social returnbeleid en het monitoringssysteem Wizzr.
- ☞ Open dialoog met opdrachtnemers over mogelijkheden en ervaring met social return
- ☞ Servicebureau Social Return eerder in het voortraject van aanbesteden betrekken.
- ☞ Successen van Social Return zichtbaarder maken.
- ☞ Werk meer aan laten sluiten bij de mogelijkheden van de medewerkers
- ☞ De huidige arbeidsmarkttendensen goed blijven volgen
- ☞ Naast regionale samenwerking ook bovenregionale samenwerking zoeken (kennisdeling).

6. Monitoring en verslaglegging

Onderdeel van het Manifest MVI is dat we het MVI actieplan actief openbaar maken en ter ontsluiting toe sturen aan het Expertisecentrum Aanbesteden PIANOo.nl. Daarnaast willen we ook monitoren welke acties uit het actieplan MVI uitgevoerd zijn en welke resultaten we behaald hebben.

We gaan daarom per jaar:

- de resultaten vaststellen;
- de uitkomsten evalueren;
- sturen acties zonodig bij;
- bedenken nieuwe (vervolg)acties;
- en communiceren hierover richting bestuur, AMT en organisatie.

Concerninkoop heeft hierbij een faciliterende en coördinerende rol, zoals dit bij het opstellen van het actieplan MVI ook is opgepakt. Ook de komende twee jaar zal tussen Concerninkoop en het kernteam Duurzaamheid een nauwe afstemming plaatsvinden om zo acties op elkaar af te stemmen.